

Diagnostický ústav a „rediagnostická“ intervence v kontextu inkluze -integrace a exkluze - segregace

Mgr. Zdeněk Janáček

Diagnostický ústav pro mládež, Brno, Veslařská ul.

Příspěvek se pokouší upozornit na problematiku Diagnostických ústavů, obecně, v kontextu trendů a turbulencí současnosti. Zmiňuje se také o často v nich realizovaných tzv. „rediagnostických“ intervencích, s důrazem na souvislost s jevy a procesy inkluze - integrace, exkluze - segregace. Poukáže na fakt, že tyto jevy a procesy se vyskytují prakticky ve všech institucích pracujících s dětmi a mládeží, kdy pak zejména těch, pracujících s dětmi a mládeží s problémovým chováním, v první řadě Diagnostické ústavy, se musí stále více potýkat právě s jevy jako exkluze - segregace.

Anotace

* Diagnostický ústav, diagnostika, rediagnostická intervence, rehabilitace, inkluze, integrace, exkluze, segregace, intaktní, sanace

Klíčová slova

Moto:

- * „Celek je víc než souhrn jeho částí“
Aristotelés, Metafyzika
- * „Jsem tu sice za trest, ale je to zatím to nejlepší, co mě v životě potkalo.“ Š. V., *DD*, 16
let

- * Očekávání pozitivních zážitků
- * Skepse vůči sobě a nedůvěra vůči okolí
- * Idealizace světa, přátel a party, zjednodušování, rychlé soudy
- * Sexuální pochybování o sobě
- * Snaha jít proti „hlavnímu proudu“, subkultura
- * Touha objevovat, riskovat, experimentovat, neuváženost jednání

Svět adolescenta - podle prim. Korandy

- * Bouřit se a kritizovat **je normální**
- * Riskování a provokování **je normální**
- * Být mezi vrstevníky a akceptovat pravidla party **je normální**
- * Nemít ujasněné životní cíle **je normální**

**Dospělí si musí uvědomit - podle
prim. Korandy**

- * **Inkluze** - proces zvyšování míry rovnocennosti, splývání s hlavním proudem **intaktní** společnosti (majoritou), součástí procesu inkluze je i **snižování míry intolerance** majoritní společnosti
- * **Integrace** - cíl, ideální stav, spočívající ve vzájemné koadaptaci majority a minority, postavený na principech tolerance a empatie
- * **Asimilace** - proces jednostranného přizpůsobování - asimilace je k menšinám nespravedlivá
- * **Exkluze** - proces vyloučení, v extrémních případech směřující k **segregaci**

Vyjasnění některých základních pojmů

Diagnostický ústav

- * Je vnímán v odborné i laické veřejnosti dosti nejednoznačně, nepřesně, teoreticky velmi vágně, ale hlavně ambivalentně (viz O. Matoušek, A. Kroftová - Mládež a delikvence, „transformační“ tendence MŠMT, zejména pak MPSV)
- * Skupina kolegů přišla s prohlášením, které by mělo relativizovat, v neposlední řadě nejspíše napomoci odstranit pojem „diagnostika“ z názvu tohoto našeho specifického zařízení - možná i v celosvětovém kontextu. V poslední době jsem od nich často slyšel tuto větu - cituji: **„Diagnostika není cílem, je jen prostředkem“** myslím si, že není šťastná, opět se vylévá vanička i s dítětem
- * **Cílem práce v DÚ skutečně není diagnostika, ale změna, rehabilitace vztahů a postojů dětí. A však kvalitní a profesionální diagnostika je nutný a nezbytný předpoklad pro úspěšnou a efektivní práci s dětmi v riziku, krizi, poruchami chování a emocí**

Diagnostický ústav - pokračování

- * Svou dlouholetou praxí jsem dospěl k poznání a přesvědčení, že **není ani tak důležité co je nebo bylo „vyústěním krize“** (popis aktuálního chování a problému), **ale co ji zapříčinilo, způsobilo, vyvolalo** - na tyto otázky může dát odpověď komplexní diagnostická práce týmu erudovaných odborníků - **a nejde jen o odpovědi, ale především o okamžité odborné vstupy a intervence do dané problematiky, vypracování návrhů a zahájení odborné práce směřující k dosažení trvalé změny**
- * Je nutné přesvědčit část odborné, ale především laickou veřejnost, že už dávno neplatí, že DÚ je „zbytečnou a nákladnou“ vstupní branou dítěte do výchovného zařízení („pastáku“), ale naopak významně funguje, alespoň u nás na Veslařské tomu tak zatím je, jako instituce „**pozitivně selektivní**“, **usiluje v maximálně možné míře o funkční návraty dětí do svých rodin, škol, náhradní péče a jimi akceptovaných a situaci dítěte odpovídajících výchovných institucí**
- * **Diagnostický ústav**, by měl být schopen, situaci dítěte v krizi, popsat, „diagnostikovat“, v tom nejširším kontextu chápání tohoto pojmu. Při významném posílení jeho pravomocí a kompetencí může významně pozitivně ovlivnit úspěch či neúspěch snah a tendencí té části odborné veřejnosti volající právě po **inkluzi a integraci dětí v riziku, krizi, poruchami chování a emocí** (dítě v riziku, krizi, poruchami chování a emocí je však třeba vnímat procesuálně, v naprosté většině případů je to reakce na nepříznivé vnější vlivy)

Diagnostický ústav - pokračování

- * **Diagnostický ústav** je odborné pracoviště, které pracuje s dětmi a mládeží v riziku a krizi, s jedinci u kterých došlo zejména vlivem nepříznivých životních podmínek a okolností - **v rodině, náhradní péči, školských a výchovných institucích**. DÚ zajišťuje komplexní intervenční, preventivní, diagnosticko-psychologické a terapeutické služby, týmem vysokoškolsky vzdělaných odborníků, formou ambulantně preventivních intervencí a konzultací, diagnostických dobrovolných a **soudně nařízených pobytů** a dlouhodobých inkluzivně - resocializačních pobytů

Rodina

- * Co nejdříve by mělo dojít k výrazné změně **paradigmatu** celé speciální, ale i obecné pedagogiky ve vztahu k fenoménu fungování a chápání rodiny jako takové
- * Do nějž by se měl mimo jiné urychleně promítnout zejména fakt, že **současné rodiny fungují úplně na jiných principech**, než jsme byli doposud zvyklí, **změnila se jejich struktura, klima, status, ekonomické a sociální zázemí**, musí se vyrovnat s mnohdy velmi agresivními sociokulturními vlivy, tomu přizpůsobit i své možnosti a kompetence

Rodina - pokračování

- * Shodou okolností minulou sobotu se v některých médiích objevila velmi závažná informace - konkrétně v Právu ze 7. 9. 2013 je na titulní straně článek Jakuba Svobody s názvem - „**Počet neúplných rodin se za 20 let zvýšil o polovinu**“. Z poměrně obsáhlého textu mi dovoluďte uvést následující, cituji - „od roku 1995 se podle údajů ČSÚ počet neúplných rodin se závislými dětmi do 26 let zvýšil o polovinu, na 25 tisíc. Pouze s jedním rodičem (většinou s matkou) žije podle statistik už zhruba 22% českých dětí...**předpokládá se, že se situace bude i v následujících letech dále zhoršovat.** Jinde se dočteme - ženy samoživitelky ... mají horší uplatnění na trhu práce, navíc nemají dost finančních prostředků například na kroužky, akce pro děti, školy v přírodě, výlety, kurzy ... Oslovení odborníci se shodují, že „**vláda a ostatní státní instituce problematice neúplných rodin (dalo by se říci sociálně vyloučených) nevěnují prakticky žádnou pozornost**“

Rodina - pokračování

- * Trend nárůstu příjmu dětí z „neúplných rodin, vychovávaných jedním z rodičů“ sledujeme v Diagnostických ústavech asi stejně dlouho, jen s tím rozdílem, že u nás dochází k jisté kumulaci dětí, které „podlehly“. **Aktuálně je to 80 až 90% všech dětí, které jsou u nás umístěny.** Pochopitelně zaznamenáváme i další negativní důsledky tohoto neutěšeného stavu - mimo výše zmíněné sociální aspekty, **ovlivňuje tato situace negativně především osobnostní strukturu, sociální zralost a sociální kompetence těchto dětí (z dominantních faktorů mohou uvést - dlouhodobá absence jedné z rodičovských rolí, naopak kumulace rodičovských kompetencí neodpovídající příslušné roli, narůstající vztahová nečitelnost a nedůvěra mezi dítětem a dospělým, úniky z „rodiny“, orientace na vrstevnické vztahy - „kamarádi jsou moje rodina, ti na mě nekřičí, nic nevyčítají, snaží se mi pomáhat ...“)**

Škola - nárůst elitářských tendencí v základním školství

- * Článek Idnes z 25. 4. 2013 - „Mezi základkami se rozevírají nůžky“. Už jeho první věta je pro současnou situaci dosti signifikantní - cituji: „Vzdělávací systém je selektivnější, než se tušilo. Například do škol s velkým počtem romských dětí rodiče své ratolesti nezapisují a vybírají si školy pro bohaté. OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) varuje Česko před nárůstem počtu "sociálně vyloučených" škol
- * V Česku vznikají dvě rozdílné kategorie základek. Bohatší rodiny hledají dobré školy, sociálně slabší zůstávají tam, kde to mají blízko. Ani jednomu kolektivu školáků taková selekce neprospívá. **"Volba školy tak může dále zvyšovat nerovnosti mezi dětmi"**, varuje OECD. Ve "slabších" školách jsou žáci téměř předurčení k neúspěchu bez ohledu na to, jak moc jsou chytrí, protože vyrůstají v rodinách a kolektivu, kde se neřeší pětka z násobilky, ale to, čí táta je ve vězení a které rodině chybí peníze na jídlo. Druzí žáci zas jako by žili ve skleníku - zmiňované potíže znají jen z filmů, což jim ztěžuje zapojení do společnosti po studiu.“

„Rediagnostická“ intervence, „rediagnostický“ pobyt

Několik poznámek ke druhé větě mota, kterou pronesl šestnáctiletý chlapec z jednoho dětského domova:

- * „Jsem tu sice za trest, ale zatím je to to nejlepší, co mě v životě potkalo“. Pronesl ji v průběhu svého pobytu v našem DÚ, kdy se u nás realizoval jeho tzv. „rediagnostický“ pobyt
- * V některých DÚ se často objevují děti z různých výchovných institucí - DD, DDS, VÚ, které jsou u nich neúspěšné, problémové. Přijetí takového dítěte do DÚ předpokládá existenci žádosti o „rediagnostický“ pobyt, ve které se uvádí důvody aktuální neúspěšnosti fungování dítěte v dané instituci. Obecně se v ní uvádí většinou stále stejné příčiny - nerespektování pravidel instituce, konflikty s dospělými a dětmi (šikana - oběti i agresoři), odmítání docházky do školy, útěky, agresivita (k dětem nebo i dospělým), zneužívání návykových látek

„Rediagnostická“ intervence, „rediagnostický“ pobyt - pokračování

- * To, že příslušná výchovná instituce požádá o „rediagnostiku“ vnímáme pozitivně, i když jsme si vědomi toho, že zhruba v 80% případů se apriori nepočítá s návratem dítěte - děje se tak hlavně u dětí z DD. Na druhé straně víme, a formálně i schvalujeme (z kapacitních a legislativních důvodů), přemísťování problematických dětí mezi ústavy a institucemi („za trest“), což vede k tomu, že v některých zařízeních se „hromadí“ problematické děti, se kterými je pak velmi obtížná, ne-li nemožná práce
- * Uvědomujeme si, že jsme prezentováni a některými dětmi i vnímáni jako „strašák“ je to stále patrné u institucí, které pracují s dětmi, což je signifikantní, méně ohroženými a problematickými - rodiny, pěstouni, DD (problémy vidí jen na straně dětí). Na druhé straně děti z výchovných zařízení nás již delší dobu vnímají spíše jako pomáhající instituci, což představuje okolnost, že o „rediagnostiku“ žádají samotné děti, jejich rodiče, případně kurátoři

* Diagnostický ústav je velké téma, vím, že je těžké jej jako instituci vnímat, pochopit a zejména hodnotit zvenčí. Myslím si však, že jsem měl a snad stále budu mít štěstí pracovat v DÚM Brno, Veslařská ulice, kde již dlouho pracujeme v kontextu preference pohledu na člověka v tom nejširším možném pojetí (antropologický přístup), kdy jsme schopni vyrovnat se a hlavně pracovat s celou škálou, moderně řečeno **deviací**. Přijetí tohoto faktu, si myslím, u nás formovalo naše kvalifikované přístupy k sociální a edukační problematice jako takové, současně také k výrazně individuálním, intervenčním, inkluzivním a empatickým postojům a metodám práce.

* **Závěr**

* Děkuji za pozornost

* www.dum-brno.cz